

### Aretoak berriz beteta

Urte hasieran museoak eta erakusketak maskararekin eta aforo murriztuekin bisitatzea tokatu zitzaigun arren, murrizketak progresiboki lausotu ahala, 2022. urtea pandemia aurreko normaltasunari heltzekoa izan dela esan genezake. Bisitariek aretoak berriz ere bete dituzte –noizbait beteak izan badira– eta eskaintza interesekoa aurkitu ahal izan dugu.

Gasteizko Artiumen *Pentsatzeko leku bat* erakusketak Euskal Herrian 1960ko eta 1970eko hamarkadetako artearen eta hezkuntzaren arteko erlazioak aztertu ditu urtarriletik aurrera. Halaber, aldi berean, testuinguruko eta nazioarteko artisten erakusketa monografikoak antolatzeke politika jarraituz, udan Erlea Maneros Zabala eta Anna Daučíkováren lanekin gozatzeko aukera izan dugu. Jutta Koetherren margolan beltzei eta Xabier Arakistainek komisariatutako Ivan Zuluetari udazkenean eskainitako mostrak ere azpimarregarriak izan dira. Osasuntsu, indar berri batekin da Artium Beatriz Herraizek zuzendaritza hartu duenetik.

Donostian, *Baginen bagara* izenburupean eta Haizea Barcenilla eta Garazi Ansaren eskutik, San Telmo Museoaren kolekzioa abiapuntu, urtea emakume artisten «ikusgarritasun(ez)aren logikak» abordatu dituen erakusketarekin hasi zen, eta udako erakusketak Txillida eta Oteizaren erlazioak izan ditu hizpide, Javier Gonzalez de Duranaren komisariotzapean, luzea eta ezaguna zen bi eskultoreen etsaitasuna zela-eta egun arte posible izan ez dena. Ezberdinak oso, biak beharrezkoak. Garai berean D'Museoak hartutako Oteizaren erakusketak hautsak harrotu zituen komunikabideetan egun batzuetan zehar, baina segituan baretu zen auzia, piezen

faltsutze baldarra agerian geratuta. Tabakalerak, bere aldetik, Emma Kunzen lan enigmatikoa deskubritu digu, eta oraintsu *Hamahiru* hartu du, Eremuak programak antolatutako hiru-garren erakusketa kolektiboa, *First Thought Best* (2014) eta *Bi Dos Two* (2018) izenekoan ostean, kontestuko sorkuntza plastikoaren oraina jaso asmoz.

Esanguratsua da Altzuzako Oteiza Museoak artista gazteenen alde egiten duen apustua. Hala izan da David Bestué katalanaren proposamena eta Nora Aurrekoetxea, Miren Doiz eta Marina González Guerreiro eskultoreek osatutako *Interestratos* proiektua. Bere aldetik, *Ahots bat Erausorentzat*. *Trans garai baterako epilogo*a aurkeztu du udan zehar Bilboko Azkuna Zentroak. Erakusketez harago, bestelako diziplinei irekia eta egonaldi programa indartsu batekin, AZ arte garaikidearentzako erreferentziatzako gune bat bihurtu da hirian.

## Gehry eta Foster elkarri begira

Urrian 25 urte bete dira Guggenheim Bilbao Museoak ateki ireki zituela. Artea transzenditzen duen fenomeno konplexu eta ikuspegi askotarikoaren analisi zehatzik egiteko lekurik ez badugu ere, balantzea, oro har, positiboa da. Paradigma industrial batetik zerbitzuetan oinarritutako eredu ekonomiko eta sozial batera igarotzeko motor gisa jaio zen, eta hala funtzionatu du, argi-ilunekin, hiria maila askotan biziberrituz, bestetan gentrifikatuz. Artearen ikuspegitik, eraikin bikainak ez du beti programazioan emaitza bera aurkitu. Lehen urteetan, bisitari kopuru masiboen bila, erakusketa *mainstream* eta popularrak antolatu ziren batez ere, eta New Yorkeko jatorrizko etxearen dependentzia erabatekoa zen. Denborarekin, museoak beharrezko autonomia lortu du, oraindino zuzendaritza artistiko baten falta nabaria izanik. Edozelan ere, belaunaldi berri oso bati –egun 30 eta 40 urte bitartean dituzten euskal artisten talde esanguratsu bat

tarteko– Guggenheimek arte garaikidearekin lehen kontaktu sistematikoa eta kalitatezkoa eskaini digu, etxean bertan mundu mailan punta-puntakoak diren artistak eta artelanak ezagutzeko parada. Errealitate lokalari gehiegi ez begiratzea egotzi izan bazaio ere, ziurrenik ez da hori bere egitekoa, eta beste agenteek modu hobean saretu dezakete euskal arte sistema. Gakoa, agian, titaniozko erraldoiari eta bestelako azpiegiturei –instituzional zein independenteei– eskaintakoa errekurtso ekonomiko eta bitartekoei dagokienean erlazio orekatuagoa bilatzean legoke.

Gehryren museotik 400 metro eskasetara, Bilboko Arte Ederren Museoak handitze lanak hasi ditu aurrean. Norman Fosterren eskutik, 1945eko eraikin neoklasikoaren eta 1970eko anpliazio razionalistaren gainetik zabalduko da. Artelanen erakusketetarako 1.500 metro karratu barrualdean eta eskulturentzako 700 metro karratuko aire libreko terraza bat irabaztea aurreikusten da besteak beste, eta 2024ko udan irekitzekoak dira. Plan anbiziotsu horrek ez du fisikoa soilik izan behar, proiektuentzako baliabideetan korrespondentzia beharko du. Ateak ireki zitueneko espiritu berbera eta mende luze beteko historian parkeko museoak hirian eta euskal kontestuan jokatu duen paper funtsezkoa XXI. mendeko errealitatera egokituta –feminismoaren eta museografiaren errelatu berrien ekarpenak bere egitea; tradizioa eta modernitatea eta produkzio lokala eta globala uztartzea–, herrialdeko arte instituzio nagusi gisa berretsiko da. Izan ere, museo amerikarrak ez bezala, Bilboko Arte Ederren Museoak aparteko kolekzio batean eta artistentzako eta artearen historialarientzako erreferente eta formakuntza gune izatean du indarra. Maisu handien eta azken joera artistikoen lanak biltzeko helburuan, bildumaren handitze sistematikorako, ikerketarako eta horren zabalkunderako errekurtsoak bermatuta, turistekin itsutu barik, publiko berriak erakartzea eta bertako kultura artistikoa sendotzea du erronka ederra. Ilusioz itxaroten dugu etapa berria.

## Sistema aberatsa

Instituzio handi eta popularrenekin paraleloan, kolektibo eta espazio independente eta autogestionatuak ditugu. Consonni eta Bulegoa z/b bezalako ekoiztetxe eta ezagutza ofizinei, azken hamarkadan, bestelako ekimenak gehitu zaizkie. Horren adibide ditugu, besteak beste, artistek kudeatutako Okela Sormen Lantegia –San Frantzisko auzo bilbotarrean erakusketak eta orotariko ekimenak abian jartzen ditu–, Tractora Koop –Atoi espazioan antolatutako erakusketez hatago, -zko argitaletxearen bidez publikazio zainduak daramatzate aurrera–, Artiatx Espazioa –Bilboko Zorrozaurreko gaileta fabrika zaharrera hainbat artista gonbidatzen ditu–, Azala Espazioa –sorkuntza praktika eta egonaldietarako landa gunea– zein Azpeitiko Dinamoa –sormen laborategi esperimental askotariko eta irekia–, turismo kulturaletik urrun eta bisitari kopuruen morrontzarik gabe kultura artistikoari bat-batean ikusgarri ez den ekarpen funtsezkoa –komunitatea saretzea, alegia– egiten diotenak.

Interneten eztandarekin 2000ko hamarkadan katalogo eta publikazioek nolabaiteko atzerapausoa ezagutu bazuten ere, azken urteotan arte garaikidearen inguruko edizioak bultzada berri bat ezagutu du. Artistek beren publikazio propioak osatzen dituzte, gogotsu, ostera ere. Sistema Eragilea ([www.sistemaeragilea.eus](http://www.sistemaeragilea.eus)), Tractorak martxan jarritako artisten publikazioen plataforma-katalogoa, eta egoitza Bilbon duen eta bestela publikoarengana heltzea ezinezkoa luketen proposamen artistiko garaikideei bidea ematen dien Caniche argitaletxea ditugu horren adibide. Bere aldetik, Peio Aguireren *Estilo. Estética, vida y consumo* (Turner, 2022) entseguaren publikazioa ere nabarmentzekoa dugu. Hezkuntzaren esparruari dagokionean, EHUko Arte Ederren Fakultateak eskainitako artistentzako formakuntza osatzera datorren JAI programaren kontsolidazio urtea izan da, abian jarri zuten Artium eta Tabakalerari Oteiza Museoa gehitu zaielarik.

Horrek guztiak, eta batez ere artista komunitate dinamiko eta aberats batek, arte sistema osasuntsu bat definitzen

du gurean. Alabaina, instituzioek osatutako produkziorako laguntza eta baliabideek –Eusko Jaurlaritzaren diru laguntzak, Gure Artea sariak, Ertibil Bizkaia bezalako lehiaketak, BilbaoArte, Huarte, Azkuna eta Tabakalerako egonaldiak, kasu– badute beren ifrentzua, batez ere 35 urtetik aurrerako artisten kasuan, une batetik aurrera prekaritate eta profesionalizaziorako arazo nabarmenak aurkitzen baitituzte. Merkatu indartsu baten faltan, atzerrirako konexioak –baldiren arren, Etxepare Institutua medio, adibidez– sakondu beharreko arlo bat lirateke.

Era berean, inpresioa dut artearen esparruan (ere), bizi dugun gizartearen isla den neurrian, espektakuluaren gizarteak kontsumo global eta estandarizatuen ereduaren araberako azalekotasun eta azkartasun moduak –‘esperientziak’ ezagutza kritikoaren gainetik– txertatzen ari direla, hain justu, arteak, gure begiratzeko moduak, errealitatea kuestionatzeko eta aldi berean eraikitzearen erremintak eta moduak eskaintzen dizkigun heinean, bestelako tempo batzuk behar dituen.

Galerak ere, tamalez, esanguratsuak izan dira. Pedro San-cristovalek eta Leopoldo Zugazak, biek 90 urte beteta, utzi gaituzte. Euskal kulturari –eta arte garaikideari bereziki– egindako ekarpenak funtsezkoak dira orriotan agertzen diren egitasmo eta proiektu ugari ulertzeko. Bizitza kulturagatik eta horren zabalkundeagatik eman dutenengandik ikastea dugu egin diezaiekegun omenaldirik onena.

## Veneziatik Kasseler

Munduan arte garaikidearen esparruan ospatzen diren bi zita garrantzitsuenek kointziditu dute 2022an: Veneziako Biurtekoa eta Kasseleko (Alemania) Documenta. Lehenak, nazioarteko *bienale* zahar eta entzutetsuenak, globalizazioaren garaio-tan zaharkitua geratu den pabiloi nazionalen ereduaz harago, artearen azken joerak bildu guran, komisario prestigiotsu bati eskatutako erakusketa hartu ohi du. Surrealistek planteatutako

ametsen mundua abiapuntu, *The Milk of Dreams* tituluarekin eta obra anitz eta indartsuekin, Cecilia Alemanik mostra ikusgarria antolatu du irudimenak, teknologiak eta krisi klimatikoaren mehatxuak giza gorputzaren baitan dituzten eraginak ardatz nagusitzat hartuta. Historian lehen aldiz, selekzioko artista gehienak emakumezkoak izan dira, horien artean June Crespo (Iruñea, 1982). *Helmets* serieko hiru eskultura aurkeztu ditu, metalezko idulki ezberdinetan pausatzen diren maniki moztuak gogorazten dizkiguten estruktura anatomiko hibrido eta iradokitzaileak.

Venezian arte garaikidean ahaztua zirudien sentsualtasunarekiko eta lan objektualekiko aldarrikapena aurkitu badugu, txanponaren beste aldea izan da Kasselen. 1955ean lehen edizioa ospatu zenetik, bost urterik behin –lau urtero hasierako edizioetan– antolatzen da Documenta. Hamabosgarren edizioan, Ruangrupa talde indonesiarraren komisariotzapean, artelan gutxi eta proiektu asko aurkeztu dira; protagonistak artearen esparruan lan egiten duten kolektiboak izan dira, asko hego hemisferiokoak, ekosistema artistiko jasangarri baten dimentsioak aktibatu eta horiek errealtate operatiboetan eraldatzeko asmoarekin. Consonni ekoiztetxea izan da horien artean. Hainbat ekintza profesional eta mahai-ingurutan parte hartzeaz gain, editore artistiko gisa Documentaren gidak eta *Lumbung Stories* liburua ekoizteko lanean parte hartu du. Argitalpen eta edizio lana osatu du azken urteotan Consonnik, baina ibilbide luzea du aurretik –1996an hasi zen lanean Bilbon, Guggenheim ireki baino urtebete lehenago–, eta Gure Artea saria jaso du aurren arte plastiko eta ikusizkoaren arloan egindako lanaren aitortza gisa. Izan ere, Consonniren jardunbidea kultura kritikoaren produkzioa bultzatzeagatik nabarmendu da, hasiera batean artisten lan prozesuak sustatu eta lagunduz, beti ikuspegi estetiko eta politiko batetik testuinguruan agente desberdinen arteko trukeak ahalbidetuz eta azken garaiotan merkatuko ildo nagusietatik aparte diren diskurtsoen gaineko publikazio lan aberatsa osatuz. Hala jarrai bezate. 🍷